

Aanmeldingsnotitie MER-beoordeling

Aan: Provincie Utrecht, Trix Buurman en Dennis Keeman
Van: Gebiedscoöperatie O-gen, Maarten van den Berg
Onderwerp: m.e.r.-beoordeling
Datum: 8 januari 2016

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In het kader van het project 'Uiterwaarden Neder-Rijn' worden de deelgebieden Palmerswaard, de Uiterwaarden Rhenen en Uiterwaarden Rijnbrug heringericht.

Doel van het project Uiterwaarden Neder-Rijn is de realisatie van een zoveel als mogelijk aaneengesloten natuurgebied in de Utrechtse uiterwaarden van de Neder-Rijn. Bij de inrichting worden ook maatregelen getroffen die bijdragen aan de doelstellingen uit de Kaderrichtlijn Water. De uiterwaarden maken deel uit van de internationale natuuropgave (N2000, Vogelrichtlijn en Kaderrichtlijn Water). Waar mogelijk wordt ruimte gegeven aan ontwikkeling van grootschalige riviernatuur (in de Palmerswaard), op andere plekken zijn de inrichtingsmaatregelen bescheiden en wordt met name een ecologische verbinding via een landschappelijke geleidingszone gerealiseerd (in de uiterwaard bij Rhenen en Rijnbrug). In alle deelgebieden is aandacht voor recreatief medegebruik. De uiterwaardenprojecten vormen tevens onderdeel van het landelijke programma Stroomlijn van Rijkswaterstaat. Stroomlijn heeft tot doel de vegetatie op orde te brengen en te houden in alle uiterwaarden van de grote rivieren met het oog op waterveiligheid.

1.2 Initiatiefnemer en bevoegd gezag

Gebiedscoöperatie O-gen is initiatiefnemer voor het project, zij doet dit in opdracht van de Provincie Utrecht.

De m.e.r.-beoordeling wordt opgesteld ten behoeve van het verkrijgen van een ontgrondingsvergunning. Het bevoegd gezag is de Provincie Utrecht.

1.3 Planologische inpassing

De voorgenomen herinrichting valt binnen het Bestemmingsplan Uiterwaarden bij de stad Rhenen van 6 juni 2014.

1.4 Procedure en m.e.r. beoordelingsplicht

Toetsing van de voorgenomen planontwikkeling aan het Besluit milieueffectrapportage leert dat de ontwikkeling valt onder punt 16.1 van bijlage D van het Besluit milieueffectrapportage.

De ontgroning bestaat uit de volgende onderdelen:

- ontgravingen: 8,7 hectare;
- aanvullingen: 6,2 hectare;
- egaliserings: 2,3 hectare.

De totale omvang van de ontgronding bedraagt daarmee 17,2 hectare, dit ligt boven de grens van de m.e.r.-beoordelingsplicht (12,5 hectare).

Doel van een aanmeldingsnotitie ten behoeve van de m.e.r.-beoordeling is om op objectieve wijze informatie over mogelijk relevante milieugevolgen van de ontgronding te verzamelen. Met deze informatie kan het bevoegd gezag een oordeel geven over de noodzaak van het doorlopen van een m.e.r.-procedure.

Een m.e.r.-beoordeling betekent dat er géén MER wordt opgesteld, tenzij er sprake is van belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu. Het uitgangspunt is dus: 'Nee, tenzij....'

De 'belangrijke nadelige gevolgen' moeten worden beoordeeld op basis van het toetsingskader van bijlage III van de Europese Richtlijn Milieueffectbeoordeling (85/337/EEG). Bijlage III noemt drie hoofdthema's:

1. de kenmerken van de activiteit (waaronder omvang, verontreiniging, hinder en risico van ongevallen);
2. de plaats van de activiteit (in relatie tot de kwetsbaarheid van het milieu);
3. de kenmerken van het potentiële effect (waaronder het bereik, de orde van grootte en waarschijnlijkheid van het effect).

Hierna wordt ingegaan op deze thema's.

2 Kenmerken van het project

Alle ontgrondingen gaan plaatsvinden in de Palmerswaard, één van de deelgebieden in het project. Onderdelen van de herinrichting in de Palmerswaard zijn de aanleg van een eenzijdig aangetakte geul en maaiveldverlaging (in combinatie met ontstening) van een aantal kribvakken. Een deel van de vrijkomende grond wordt nuttig gebruikt voor onder andere de verondieping van plassen in het gebied en de realisatie van een hoogwatervluchtplaats voor vee en andere dieren.

In de Uiterwaarden Rhenen en Uiterwaarden Rijnbrug bij Rhenen zijn de beoogde maatregelen minder ingrijpend en blijven beperkt tot de aanplant van enkele hagen en bomen (solitair en in de vorm van een hardhoutoobosje) en de aanleg van kleinschalige recreatieve voorzieningen.

2.1 Locatie en omvang van het deelproject

De Palmerswaard ligt in de noordelijke uiterwaard van de Neder-Rijn, net ten zuidwesten van Rhenen. De ligging van het projectgebied is weergegeven in figuur 1.

Het landschap van het plangebied is in belangrijke mate bepaald door de kleiwinning uit het verleden. Dit geeft het gebied een wat rommelig karakter: de kleiwinning is niet volgens een voorgenomen patroon of afwerkingsbeeld uitgevoerd maar ogenschijnlijk nogal hapsnap, op basis van verleende vergunningen en de aanwezigheid van winbare klei.

Kenmerkend voor de Palmerswaard zijn de besloten plassen omgeven door rietmoeras en zacht oobos. Het gebied is toegankelijk maar niet uitnodigend voor recreanten.

Figuur 1: Ligging Palmerswaard

In het definitieve ontwerp van de herinrichting zijn de volgende maatregelen opgenomen:

- Graven van een nevengeul (strang), die benedenstrooms permanent wordt aangetakt en bovenstrooms bij hoge waterstanden mee gaat stromen. De geul heeft een lengte circa 1,25 km en een gemiddelde breedte van circa 40 m.
- Graven van enkele verbindingen tussen de geul en het plassegebied ten noorden van de geul voor het vergroten van dynamiek;
- De aanleg van natuurvriendelijke oevers door het verwijderen van grind uit de kribvakken ten zuiden van de geul en het afvlakken van de oevers van de kribvakken;
- Het opruimen van rooftergrondheuvels die her en der in het gebied liggen, voor zover ze in de stroombaan liggen. Meer tegen de steilrand gelegen blijven de rooftergrondheuvels gehandhaafd.
- De aanleg van hardhout ooibos;
- Het graven van poelen;
- Het totaal volume te ontgraven grond is circa 90.200 m³;
- De reconstructie van een historische dwarskade in het gebied. De kade is in de toekomstige situatie alleen voor wandelaars toegankelijk;
- Een bestaande asfaltweg in het plangebied wordt opgeruimd;
- De realisatie van een hoogwatervluchtplaats. Deze wordt aangelegd met grond die vrijkomt uit het gebied;
- Het verondiepen van twee plassen voor de aanleg van rietmoeras;
- Het afdekken van twee slibdepots met gebiedseigen grond;
- De reconstructie van een sluisje met cultuurhistorische waarde;

- De aanleg van een afsluitbare duiker.

Het kappen van bos en andere ruwe vegetatie in het kader van het project Stroomlijn en ten behoeve van de aanleg van de geul heeft al plaatsgevonden.

Figuur 2 geeft een impressie van de toekomstige situatie.

Figuur 2: Impressie Palmerswaard (onderaan de tekening is de westzijde, bovenaan de oostzijde)

2.2 Ecologisch, archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle elementen

In de Palmerswaard zijn veel ecologische en een aantal cultuurhistorisch waardevolle elementen aanwezig die vragen om behoud.

Vanuit natuur gaat het daarbij om:

- De plassen ten noorden van de te graven geul: enerzijds de grote kwelplassen met typische fauna en anderzijds de vaak wat kleinere en ondiepe plassen met een goed ontwikkelde water- en oevervegetatie. Deze plassen worden geïntegreerd in de aan te leggen eenzijdig aangetakte nevengeul.
- Het oude ooibos, met uitzondering van enkele smalle delen waar de geul en de scheidingskade door het bos gaan lopen;
- De bossen en struwelen rondom beverburchten;
- De eilandjes in de plassen, voor zover niet gelegen in de zichtlijnen;
- De oude meidoorns en knotwilgen;
- De zandige delen met stroomdalflora;
- Groeiplaatsen van bijzondere plantensoorten als wilde marjolein, kleine pimpernel, gewone agrimonie en bosbies.
- Leefgebieden van kwetsbare dieren waaronder de bever, ringslang, bittervoorn, vleermuizen en diverse (broed-)vogels.

Vanuit cultuurhistorie worden behouden:

- De oude kaden, zowel de zomerkade langs de rivier als de dwarskade met de meidoorns;
- Een oud sluisje. Dit is in vervallen staat en wordt gerenoveerd.

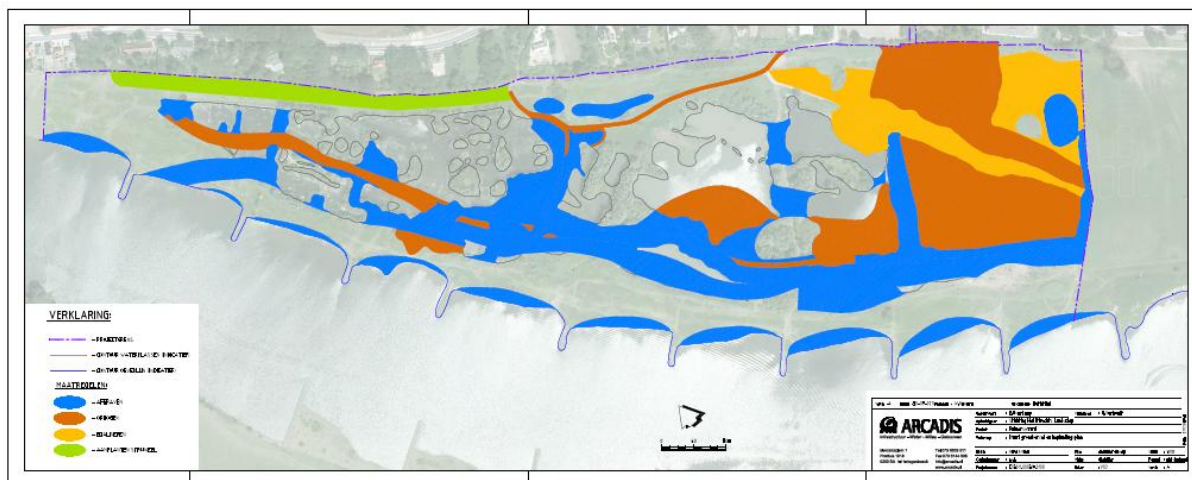
Voor het project 'Herinrichting van de Palmerswaard' is een Nb-wet (Natuurbeschermingswet) vergunning verleend door het Ministerie van Economische Zaken. Deze vergunning heeft zowel betrekking op de reeds uitgevoerde vegetatie-verwijdering in het kader van Stroomlijn als op de herinrichting met grootschalig grondverzet.

Bij de provincie Utrecht is een Nb-wet vergunning aangevraagd voor het onderdeel aanleg en gebruik van recreatieve voorzieningen en de aanleg van beplantingen.

Er is een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet aangevraagd. In verband hiermee is een recent inventarisatie-rapport van relevante flora en fauna opgesteld.

2.3 Bodemkwaliteit

Uit onderzoek (*Voor- en verkennend waterbodemonderzoek Palmerswaard*) volgt dat de bodemkwaliteit van de af te graven grond, ingedeeld naar de klasse-indeling uit het Besluit bodemkwaliteit, varieert van klasse "vrij toepasbaar" tot "Klasse B".

Figuur 3: Ontgravingen (blauw, ophogingen (bruin) en egaliserings (oranje) in de Palmerswaard

Een uitzondering hierop is een voormalig slibdepot (ter plaatse van het zuid-oostelijk gelegen bruine vlak in figuur 3). De toplaag hier is gekwalificeerd als "nooit toepasbaar" (voorheen klasse 4, 4^e nota Waterhuishouding).

Ter plaatse van de op te ruimen asfaltweg is op enkele plaatsen aan het maaiveld asbestverdacht materiaal gevonden. Onderzoek naar aanleiding van deze waarneming toont aan dat er geen aanleiding is voor sanerende maatregelen.

Na ontgrinding van een aantal kribvakken komt een waterbodem met kwaliteit "nooit toepasbaar" aan het oppervlak te liggen. Uit de resultaten van een waterbodemmimmissietoets volgt dat de bodemkwaliteit geen bedreiging vormt voor het oppervlaktewater in de Neder-Rijn.

2.4 Uitvoeringstechnieken

Voor het grondverzet in de Palmerswaard wordt gebruik gemaakt van rupskranen, bulldozers en dumpers. Met het oog op de toekomstige terreininrichting zijn maatregelen ter voorkoming van bodemstructuurbederving door het grondtransport niet nodig. Vrijkomende grond met een bestemming buiten de projectgrens wordt getransporteerd met schepen. Om dit transport mogelijk te maken zal de aannemer een tijdelijke weg (platenbaan) en aanlegsteiger aanleggen.

De werkzaamheden zullen onder begeleiding van een deskundig ecoloog worden uitgevoerd op basis van een ecologisch werkprotocol waarin, naast gebiedsspecifieke beschermingsmaatregelen, wordt verwezen naar de gedragscode Flora- en faunawet voor Ruimtelijke ontwikkeling & inrichting en de gedragscode voor de Waterschappen bij relevante ingrepen.

2.5 Verkeersaantrekkende werking

Het plangebied heeft een recreatieve functie voor bewoners uit Rhenen en omstreken. De uiterwaarden blijven ook na realisatie van de herinrichting goed toegankelijk voor recreanten, met name voor wandelaars.

Het ligt niet in de lijn der verwachting dat door de gebiedsontwikkeling meer recreanten naar het gebied zullen komen.

2.6 Cumulatie met andere projecten

Activiteiten in het kader van andere projecten kunnen door middel van externe werking invloed hebben op het project en de daar aanwezige natuurwaarden. Deze cumulatieve werking kan gelden voor de volgende projecten:

1. NURG/KRW project Amerongse bovenpolder – uitgevoerd
2. Ruimte voor de Rivier project Machinistenschool Elst – uitgevoerd
3. Herinrichting Lunenburgerwaard – planvorming is opgestart
4. Herinrichting Elsterbuitenwaard – planvorming is opgestart
5. Nieuwbouwproject Vogelenzang – in uitvoering
6. Herinrichting Ingensche waarden – in uitvoering

De eerste twee projecten (1 en 2) zijn inmiddels afgerond.

De volgende twee projecten (3 en 4) zitten nog in de planfase. De werkzaamheden zullen niet gelijktijdig plaatsvinden met de werkzaamheden in de Palmerswaard, Uiterwaard Rhenen en Rijnbrug.

De laatste twee projecten (5 en 6) zijn momenteel in uitvoering, werkzaamheden zullen (deels) tegelijkertijd met werkzaamheden in de Palmerswaard plaatsvinden. Het nieuwbouwproject Vogelenzang heeft geen gevolgen voor werkzaamheden in het huidige plangebied, deze locatie biedt geen geschikt leefgebied voor soorten die in de uiterwaarden voorkomen. De Ingensche waarden bieden geschikte uitwijkmogelijkheden voor verschillende soorten niet-broedvogels. Voor deze soorten zijn echter voldoende overige uitwijkmogelijkheden aanwezig in bijvoorbeeld de Blauwe Kamer, Amerongse Bovenpolder en in De Mars.

Het cumulatieve effect van de ingrepen in de omgeving van het projectgebied op de beschermde natuurwaarden in de Palmerswaard, Uiterwaarden Rhenen en Rijnbrug is niet significant.

3 Plaats van de activiteit

Kenmerkend is de ligging van de uiterwaarden Neder-Rijn tegen de hoge gronden aan de noordkant van de rivier, namelijk de Utrechtse Heuvelrug en (verder oostelijk) de Veluwe. Deze ruimtelijke relatie schept mogelijkheden voor de uitwisseling van dieren tussen de stuwwallen en de uiterwaarden. Daarnaast is sprake van een ecohydrologische relatie in de zin van het uittreden van lange kwel uit het eerste watervoerende pakket richting de uiterwaarden.

Het plangebied ligt tussen een gerealiseerd herinrichtingsproject stroomopwaarts (Blauwe kamer) en een herinrichtingsproject in voorbereiding stroomafwaarts (Elsterbuitenwaard).

4 Kenmerken van het potentiële effect

De effecten van ontwikkeling zijn onderzocht en beoordeeld, conform de vereisten zoals vastgelegd in bijlage III behorende bij de EEG-richtlijn, en zijn als volgt samen te vatten:

- **Natuur:**
De ligging van de uiterwaarden Neder-Rijn tegen de hoog gelegen natuurgebieden aan de noordkant van de rivier, schept mogelijkheden voor de uitwisseling van dieren tussen de stuwwallen en de uiterwaarden. Bovendien draagt het project bij aan de realisatie van robuuste, grootschalige, aaneengesloten riviernatuur vanuit Europese verplichting (Natura 2000) met het streven naar een zo groot mogelijke biodiversiteit.
Bij de herinrichting worden de al aanwezige waardevolle ecologische elementen behouden, zoals uiteengezet in paragraaf 2.2.

Om de ecologische potentie van het gebied te verhogen worden de volgende maatregelen getroffen. Het gebied wordt verdeeld in een laagdynamisch deel aan de binnenzijde van de aanwezige kade en een hoogdynamisch deel aan de buitenzijde van de kade. De inrichtingsmaatregelen in het hoogdynamische deel zijn de aanleg van een nevengeul en de ontwikkeling van natuurlijke rivieroeveren. In het laagdynamische deel worden de moerassen uitgebreid, poelen aangelegd en verbonden en hardhoutoobos aangelegd. Van deze inrichtingsmaatregelen zullen diverse soorten profiteren. De bever profiteert van de aanwezigheid van bos nabij het water. De ijsvogel en oeverwaluw profiteren van de steile oevers die in het gebied komen te liggen. De ringslang profiteert van de aanleg van bos, wat voor meer overwinteringsmogelijkheden zorgt en de uitbreiding van foerageermogelijkheden in de nieuwe poelen. Voor moerasvogels ontstaan leefgebieden die nu nog grotendeels ontbreken in het gebied.

Voor de afdekking van de slibdepots en voor ophoging van het deel van het gebied dat dienst gaat doen als hoogwatervluchtplaats wordt zandige grond toegepast. Hierdoor zullen naar verwachting schrale, soortenrijke vegetaties ontstaan. De zandige materiaal komt beschikbaar uit de lagere delen van de geul.

Om onnodig verlies van ecologische waarden te voorkomen worden de werkzaamheden onder begeleiding van een deskundig ecooloog uitgevoerd op basis van een ecologisch werkprotocol waarin, naast gebiedsspecifieke beschermingsmaatregelen, wordt verwezen naar de gedragscode Flora- en faunawet voor Ruimtelijke ontwikkeling & inrichting en de gedragscode voor de Waterschappen bij relevante ingrepen.

- Bodem/grond- en oppervlaktewater:

Bij de herinrichting van de Palmerswaard worden de effecten voor bodem, grond- en oppervlakte water nauwkeurig meegenomen in het proces. Daartoe is bodemonderzoek uitgevoerd. Daar waar de ingrepen mogelijk negatieve effecten hebben zijn de risico's vastgesteld en worden waar nodig maatregelen getroffen om de nadelige effecten weg te nemen.

Zo wordt:

- het slibdepot, met klasse "nooit toepasbaar" in de toplaag, afgedekt met een laag schone grond (laagdikte 0,5 m);
- de op te ruimen asfaltweg gesaneerd onder de regels van het Besluit asbestwegen, indien uit verder onderzoek blijkt dat het asbestverdachte materiaal leidt tot een ontoelaatbaar risico.

Van de nieuwe toplaag in de kribvakken is door middel van een waterbodemmissietoets vastgesteld dat dit geen ontoelaatbaar negatief effect heeft op de oppervlaktewaterkwaliteit. Er is daarom geen bezwaar tegen het uitvoeren van de ontgrinding van de kribvakken.

- Archeologie/cultuurhistorie:

In de Palmerswaard worden maatregelen genomen om cultuurhistorische elementen (sluis, kades) te herstellen. Morfologische landschappelijke en cultuurhistorische landschapspatronen en -elementen spelen in het gebied geen rol (met uitzondering van de twee hierboven genoemde). Deze zijn verloren gegaan door klei- en zandwinning in het verleden. De bescherming van archeologische waarden is geborgd door de uitvoering van onderzoek en eventuele maatregelen die op grond van de uitkomsten noodzakelijk zijn en vastgelegd in vergunningvoorschriften.

De ingrepen in de deelgebieden Uiterwaarden Rhenen en Uiterwaarden Rijnbrug hebben geen nadelig effect op de cultuurhistorisch waardevolle elementen.

- Geluid:
Er is geen aanleiding om te verwachten dat de ontwikkeling van het plangebied significante nadelige gevolgen voor het geluid in de omgeving veroorzaakt. Het gebied zal door de ontwikkeling beter toegankelijk worden voor recreanten maar de verwachting is dat het aantal recreanten niet zal toenemen en er geen extra verkeersbewegingen zullen plaatsvinden.

5 Conclusie beoordeling van de m.e.r.-plicht

Gelet op de kenmerken van het project, de plaats van het project en de kenmerken van de potentiële effecten komen wij tot de conclusie dat er in dit geval geen sprake is van belangrijke nadelige gevolgen voor het milieu. Voor de verdere planontwikkeling/ruimtelijke procedure is geen milieueffectrapport noodzakelijk conform het vigerende Besluit milieueffectrapportage.

Relevante onderzoeksrapporten

Bodemonderzoeken

- Voor- en verkennend waterbodemonderzoek Palmerswaard, Antea, oktober 2014;
- Waterbodemimmissietoets, LievenseCSO, april 2015.

Archeologisch onderzoek

- Rapportage archeologische boringen Palmerswaard, ADC Archeoprojecten, maart 2015;
- Rapportage proefsleuven Palmerswaard, ADC Archeoprojecten, maart 2015.

Flora- en faunaonderzoek

In opdracht

- Actualisatie Flora- en fauna-inventarisatie Palmerswaard, Bureau Viridis, oktober 2015.